

Mey Rahola, una mirada retrobada

Mey Rahola va ser mare, com tocava, però una mare independent i moderna. «Oberta a tot», deia la seva filla. I faceciosa. Lluïa un pentinat à *la garçonne*, portava pantalons i fumava. Guanyava regates esportives. I era fotògrafa. Quasi un segle després, les poderoses imatges que va crear tornen a veure la llum.

Text > LLUÍS BERTRAN XIRAU, editor científic a l'Institut Complutense de Ciencias Musicales

ROSER MARTÍNEZ GARCIA, fotògrafa i videasta

Fotos > COL·LECCIÓ DE LA FAMÍLIA XIRAU-RAHOLA

>> Alai, 1934. Paper al gelatinobromur de plata, 22,5 × 16,5 cm.

«**M**amá tiraba fotos», solia dir l'avi Albert a l'hora del cafè. Això i tres belles fotografies de grans velers que decoraven la casa familiar de Cadaqués era tot el que se sabia de la besàvia Remedios a Can Xirau, fa tot just deu anys. El fil de la memòria estava a punt de trencar-se. El 2010, vam decidir estirar-lo. Deu anys després, al terme, encara provisional, d'una treballosa recol·lecció de fotografies i de testimoniatges, hem reunit de nou vora tres-cents negatius i més de sis-cents còpies originals, moltes de les quals en gran format. La Remedios no havia llegat un àlbum de família. Havia llegat una obra de fotògrafa. Firmava com a Mey, simplement.

El primer contacte amb la fotografia li va venir del pare. Nascut a Cadaqués, catedràtic i cap d'enginyers d'una gran companyia ferroviària, Francisco Rahola Puignau era aficionat a la fotografia i tenia una col·lecció de càmeres. Dues de les seves filles, a més de la Mey, les bessones Pilar i Amparo, també van destacar com a fotògrafes. La mare, Consuelo de Falgàs i de Poulplana, una dona dolça i devota, provenia de la petita noblesa empordanesa. A causa de l'ofici del pare, la família va viure a diverses ciutats castellanes i, finalment, a Madrid. La Mey va néixer a Lleó el 25 de març de 1897. Es va formar, ja a Madrid, en una escola del Sagrat Cor i va fer bons estudis de piano. Els estius, en canvi, els passava sempre a Cadaqués, a la casa conegu-

da encara avui amb el nom de «casa de les madrilenyes», al carrer del Vigilant. Tots els germans, cinc noies i dos nois, eren molt esportistes, i la Mey es distingia participant en les «regates de senyorettes» del poble.

El 1921, després de la mort prematura del pare, la Mey es va casar amb Josep Xirau Palau, l'hereu d'una coneguda família de juristes figuerencs. La carrera universitària d'ell els va dur a residir a Sevilla, Berna i Roma abans d'establir-se a Barcelona. Van tenir tres fills: la Maria Teresa (1923), l'Albert (1925) i en Jaume (1927). La vocació fotogràfica de la Mey es va manifestar un cop arrelada a la capital catalana i passada la primera infància dels fills, cap al 1930. El seu cunyat, Joan Xirau, amic de joventut de Salvador Dalí i gran aficionat a la fotografia, havia instal·lat un laboratori fotogràfic a la rebotiga de la farmàcia que tenia a Figueres. Els estius, la Mey hi aprenia, amb ell, les tècniques de revelatge.

Vocació pública i reconeixements

La Mey va transcendir de seguida l'àmbit de l'afició familiar i va orientar coratjosament la seva obra cap a l'esfera pública. No va ser l'única dona que ho va fer en el context polític favorable de la Segona República. Se n'han pogut documentar unes quantes desenes. Sí que va ser, potser, la que ho va fer més decididament i amb més èxit. El 1935 ja va exposar en públic com a mínim en tres ocasions: al Reial Club Marítim de Barcelona, a la gran exposició del concurs fotogràfic «Catalunya 1934», organitzat pel diari *El Día Gráfico*, i al III Saló Internacional d'Art Fotogràfic de Barcelona, on va ser l'única dona espanyola. El juliol del mateix any, a més, va publicar un petit reportatge a la revista femenina *Claror*. El reconeixement dels seus col·legues masculins no es va fer esperar. Va rebre tres premis en el concurs Catalunya 1934, en el qual va ser l'única dona premiada. El gener de 1936, es va inscriure com a sòcia a l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya, la principal institució fotogràfica catalana de l'època, i hi va obtenir, el març, la Medalla d'Argent del XII Concurs Anual. El juliol, pocs dies abans del cop d'estat militar, va exposar novament al IV Saló Internacional d'Art Fotogràfic de Barcelona. Les revistes especialitzades li van dedicar comentaris elogiosos, i Joaquim

>> Sense títol [*Cadaqués, Port Alguer*], 1932-1936. Paper al gelatinobromur de plata (contacte de negatiu), 9,5 x 6,5 cm.

Pla Janini, aleshores indiscutible referent de la fotografia catalana, va revelar un dels negatius de la Mey i l'hi va dedicar.

Mey Rahola feia una fotografia moderna. Aleshores, la consideració de la fotografia com a art era encara motiu de controvèrsia, polaritzada entre els partidaris de la manipulació del revelatge, que vinculaven la fotografia a la pintura o el gravat, i els partidaris d'un llenguatge pròpiament fotogràfic que havia de venir de les troballes visuals en la creació del negatiu. En el debat virulent entre l'execució i la visió, entre el pictorialisme i la modernitat, la Mey va apostar, tot defugint els extrems, per la segona tendència. Antoni Campaña, aleshores fotògraf de reputació internacional, es va convertir en el seu mentor, amic i còmplice d'experimentacions fotogràfiques. Junts van fer un interessant viatge fotogràfic per Espanya la primavera del 1936. Com Campaña, la Mey buscava, en la realitat que l'envoltava, composicions originals i dinàmiques amb les quals sorprenia, inesperades i delicades geometries. Al

Remedios no havia llegat un àlbum de família. Havia llegat una obra de fotògrafa

costat de temes més tradicionals, com els tipus populars, els infants i els racons pintorescos dels llocs d'estiueig, la Mey va experimentar amb la fotografia nocturna i, sobretot, amb la fotografia marítima. Tenia una passió per la navegació, que compartia amb el seu marit, i fins i tot havia obtingut el títol de patrona d'embarcació. Les regates i creuers estiuencs amb *l'Alai*, el veler familiar, es van convertir en l'ocasió perfecta per vehicular, a través de la fotografia, els ideals moderns de l'esport i del confort, de l'aventura i de la velocitat. *L'Alai* era, a més, un espai compartit amb amics i col·legues, com el mateix Campaña o el suís Denys Choffat, casat amb l'escriptora Aurora Bertrana.

L'esclat de la Guerra Civil va truncar brutalment aquesta prometedora carrera de fotògrafa. Dels anys de la

guerra només ens ha arribat una fotografia: des de la finestra del seu pis de Barcelona, el picat de la càmera capta

les ombres agegantades de la cua de dones que esperen, al carrer, la ració quotidiana de pa —la crua realitat de la rereguarda. La Mey va aconseguir, amb tot, enviar cinc fotografies a l'exposició solidària organitzada pel Casal Català de Buenos Aires i el Foto Club Argentino que va tenir lloc a Buenos Aires i a Rosario la tardor de 1937.

Les seves imatges de carrer l'acosten a la fotografia documental i dibuixen una trajectòria estètica única

L'exili i la represa

Amb la derrota republicana, el compromís polític del seu marit amb les institucions democràtiques i amb el catalanisme d'esquerres va significar, per a la família, l'exili. A Arcaishon, a la costa atlàntica, freqüentaven el president de la República espanyola, Manuel Azaña, ja malalt. La Mey en va fer els últims retrats coneguts. L'ocupació alemanya, però, els va empènyer a traslladar-se a Lió. La Mey, fotògrafa d'art, va esdevenir, aleshores, fotògrafa professional. La supervivència dels fills en depenia. Treballava al minúscul apartament familiar de Lió, fent retrats d'identitat i revelant negatius d'aficionats a la cuina. La correspondència amb les seves germanes, que seguien a Barcelona, va deixar un testimoni cru de la precarietat d'aquells anys, però també de l'entusiasme pels aparells de revelatge que va descobrir a França. Tot i desvincular-se de l'activitat fotogràfica institucionalitzada que havia conegut abans de la Guerra Civil, la Mey va seguir produint una obra fotogràfica pròpia i va fer seus alguns dels postulats de la nova fotografia humanista francesa. Les seves fotografies de carrer, naturals i empàtiques, en què el revelatge brillant substitueix el *flou* de la dècada anterior, la van acostar a la fotografia documental i van dibuixar una trajectòria estètica única que hauria es-

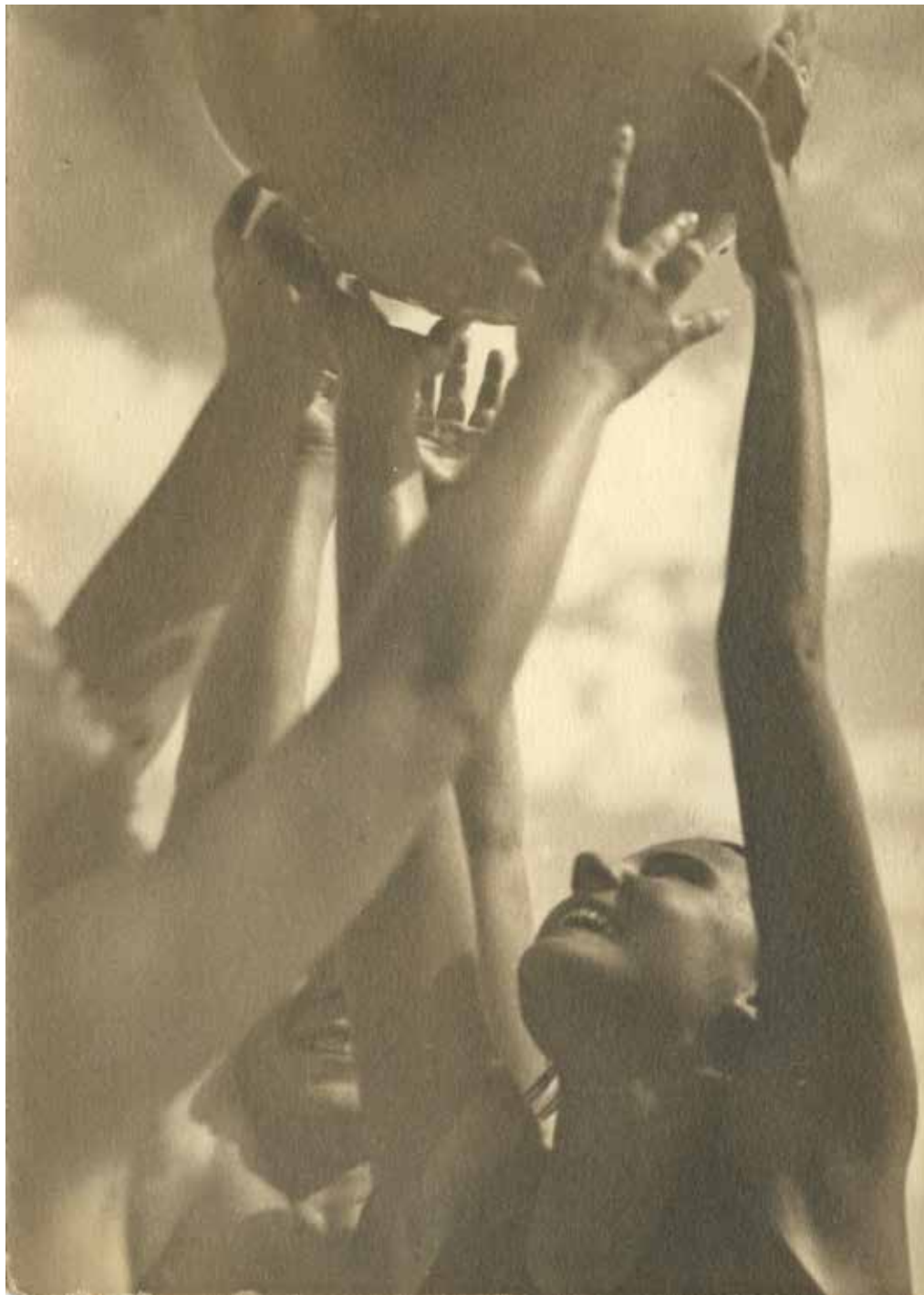
>> Sense títol [Lió durant la retirada alemanya], 1944. Paper al gelatinobromur de plata (fotografia d'àlbum), 6,5 × 10,5 cm.

tat impensable, per a una dona, en la postguerra franquista.

El 1947, Josep Xirau va entrar a treballar a la UNESCO i es van traslladar a Vaucresson, als afores de París. Van recuperar, en bona part, l'estil de vida d'abans de la guerra. La Mey feia una vida molt independent. Va fer visites en solitari a Espanya amb certa freqüència a partir de 1946. Van tornar, també, els creuers estiuencs per la costa italiana i francesa i les estades amb els seus fills a Cadaqués i als Alps. A més, va reciclar els seus coneixements musicals i va acompanyar amb l'acordió un grup dedicat als balls tradicionals francesos, amb el qual, segons la tradició familiar, devia fer un viatge a l'URSS poc abans de morir, d'un ictus, el 17 d'agost de 1959, amb seixanta-dos anys. No va deixar mai de fer fotografies. Dels últims anys, ens han arribat imatges harmòniques i intemporals de músics i ballarins en què reapareixen les subtils geometries de la seva obra primerenca.

El seu fons personal ha patit les sacsejades de la història personal i col·lectiva. Primer, la de l'exili. En les primeres cartes escrites des de Lió, el 1940, demanava sovint a les seves germanes els positius de gran format que no s'havia pogut endur de Barcelona, senyal de la importància que donava a la seva obra anterior a la guerra. El 1945, va iniciar una curiosa numeració dels negatius que anava generant, amb els seus contactes respectius. Més tard hi va afegir petits grups de negatius d'abans de la guerra que degué recuperar durant les visites a Barcelona. Una segona etapa de dispersió del seu fons es produeix en ocasió de la seva mort, el 1959. Les seves fotografies i negatius es van repartir entre fills, parents i amics. Mig segle després, ha calgut obrir molts calaixos i moltes capses per retrobar-los. Les pèrdues han estat, malgrat tot, més de les que voldríem.

Mey Rahola va participar amb decisió en l'evolució profunda del paper de la dona en la societat espanyola del primer terç del segle xx. Els seus fills la recordaven com una dona d'idees modernes que va jugar i brillar en terrenys tradicionalment vedats a les dones, com l'esport o la fotografia. El seu fons ofereix una mostra àmplia i del tot desconeguda de l'obra d'una pionera de la fotografia artística a Catalunya, vint anys abans que es formés el Grup

>> *Jugadores de pilota*, 1936. Paper al gelatinobromur de plata, 18 x 13 cm. Medalla d'Argent al XII Concurs Anyal de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya; IV Saló d'Art Fotogràfic de Barcelona.

de Dones de l'Agrupació Fotogràfica de Catalunya. L'interès del fons, però, prové sobretot de la singularitat de la seva trajectòria i de la qualitat intrínseca de la seva proposta. L'itinerari de l'obra de Mey Rahola, marcat per les grans convulsions del seu segle, és també la història de la seva desaparició de la història de la fotografia i assenyala la necessitat i el repte de recuperar, avui, llegats com el seu.

Es pot veure una selecció de les fotografies de Mey Rahola al Museu de l'Empordà, dins l'exposició «Pintar, crear, viure. Dones artistes a l'Alt Empordà (1830-1939)», comissariada per Cristina Masanés, que es podrà visitar del 3 d'octubre de 2020 al 10 de gener de 2021.